TOEN ER NOG GEEN MILITAIR HOSPITAAL BESTOND

Dat tijdens de Tachtigjarige Oorlog de zorg voor de gezondheid van de soldaten nog niet zo geperfectioneerd was als tegenwoordig, spreekt van zelf. Maar wanneer historische documenten ons een enkele maal wat onthullen van hoe de praktijk op dit punt dan wèl was, wrijven we ons toch wel eens de ogen uit. Zo vond ik in de rekening van 1598/'99 van het convent Oudwijk [1]) een reeks posten, die een merkwaardig licht werpen op de manier waarop toentertijd met zieke en gewonde soldaten werd omgesprongen.

Het klooster Oudwijk was weliswaar al in 1584 afgebroken, maar de samenwoning van de „juffers" was in 1599 nog in wezen. Het huis op de Drift dat aan Oudwijk toebehoorde en dat gediend had als uitwijkmogelijkheid binnen de veilige stadswallen in benarde omstandigheden, was betrokken door de abdis van Oudwijk, Susanna van Ratingen [2]). Van de vijftien juffers, die in 1599 uit de inkomsten van Oudwijk een prove genoten, woonden er elf samen in een ander huis in de stad, dat men gehuurd had voor *f* 250,— per jaar [3]). Dit was ongeveer de situatie, toen onder het hoofd „Ander vuytgeven van krancke ende gequeste soldaten daer dit convent meede belast worden" Susanna van Ratingen, zich ook toen nog noemende „Abdisse by der genaden Goodts", de volgende post bij haar uitgaven vermeldde:

„Den negen ende twyntichsten Juny vyffthienhondert negen ende tnegentich is dit convent belast geweest met vier krancken Soldaten. Ende alsoo inde huysinge van deesen convente egheen plaetse en was om dselve siecken haer gemack te doen ende hebben, ende oock nyet bequaem en was om die schouwelickheyt van de sieckten ter oorsaecken van dyen als vooren, heeft myn E. vrauwe die crancken bestaeyt bij een vrauwe woonende int Jorijchgen by de Backerbrugge met naemen Jacopgen Mooyen, alle weecke die vier crancken voor twaelff gulden waervan den eersten weeck ofte verschijndach is gevallen den sesten July negen ende negentich ende betaelt dvoornoemde vrauwe XII £" [4]).

De abdis van Oudwijk besteedde de zieke soldaten dus uit en het spreekt vanzelf dat dit gebeurde op kosten van het convent. Over dat bedrag van *f* 3,— per man per week kan men verschillend oordelen.

[1]) Rijksarchief Utrecht, Catalogus archieven der kleine kapittelen en kloosters, nummer 760.
[2]) Over dit huis nader in Tijdschrift van Utrecht van N. van der Monde, 6e jaargang, 1840.
[3]) Waar dit huis stond heb ik niet vermeld gevonden. Eigenaresse was de vrouwe Van Saesfelt. Waarschijnlijk is de samenwoning in 1615 opgeheven.
[4]) De woorden en de tekens voor „gulden" en „pond" werden in die tijd door elkaar gebruikt.

Denkt men alleen aan de kost, dan is bijna 9 stuivers per dag voor die tijd vrij veel. Is daar ook verpleging in verdisconteerd — en het zal toch wel de bedoeling zijn geweest dat Jacobgen Mooyen ook wat naar onze jongens zal hebben omgekeken - dan wordt het al weer wat anders. Tegenwoordig zouden we bovendien in aanmerking nemen, dat voor een logies in het Jodenrijtje men toch ook geen verpleegprijs 1e klas zou mogen rekenen.

Hoe de zieke soldaten het bij Jacobgen hebben gehad weten we natuurlijk niet, een rekening is nu eenmaal geen roman. Wel volgen nog enkele nader-informerende posten:

„Van deese voornoemde krancken is een gestorven ende die selffde ter aerden doen brengen, voor de kist betaelt aen den timmerman Cornelis Egbertsz XXXV st.
Vant graft te graven X st.
Die Cellebroeders vant draegen ende voor de pel tsamen 1 £"[5]) [6]).
Dit betaelt aen handen van Jacobgen Mooyen voors.

De laatste regel wijst erop, dat met die uitbesteding de abdis van Oudwijk zich van alle verdere zorg voor de soldaten had gedistantiëerd en Jacobgen Mooyen met de consequenties ervan was opgeknapt, behalve dan voor wat de kosten betreft.

Uit het vervolg blijkt, dat de hospita met *f* 3,- per man per week het logies maar krap betaald vond, want de rekening gaat verder:

„Die tweede weecke voor die drye crancken betaelt een yder des daechs thien stuvers alsoo die voornoemde vrauwe die crancken nyet en begeerde te houden ofte dat men se een ander wech soude bestellen, met haer veraccordeert als vooren,
compt voor die drye X £ X st."

De derde week kwam er geen verandering in de situatie en Jacobgen Mooyen ontving aan het eind daarvan dan ook nogmaals tien pond tien stuiver. In de vierde week evenwel „sijnder twee wederomme nae het leeger vertoogen". Toen was er nog maar een. Uit de bewoordingen van de rekening zou men kunnen opmaken, dat de abdis van Oudwijk voor die laatste zieke soldaat meer rechtstreekse belangstelling heeft getoond en niet meer alles aan de zaakwaarneemster heeft overgelaten. We lezen n.l.:

„alsoo den eenen nyet veel aen en hadde, die selffde gegeven een paer swarten linnen boxen met een wit linnen kasacxken, daer voor tsamen betaelt I £ VIII st."

De vierde week gebeurde er niets bijzonders en vrouw Mooyen kreeg haar drie pond tien stuiver.

Blijkbaar ging het echter niet goed met de overgebleven zieke soldaat,

[5]) De orde der Cellebroeders stelde zich tot taak het bijstaan van zieken en het begraven van gestorvenen.
[6]) pel of pelle(n) = baarkleed.

want in de vijfde week moest hij naar het gasthuis (wèlk gasthuis wordt niet vermeld). Dat betekende een beloning zowel voor de man die aanvankelijk geacht werd hem erheen gebracht te hebben als voor degeen die later pretendeerde dat gedaan te hebben, en Jacobgen Mooyen tenslotte gaf ook geen dag cadeau. De rekening vertelt dit alles als volgt:

Ende alsoo deese soldaet int gasthuys gebrocht is doort bevel van den borgemeester Franchois van Sneeck den draeger daer van betaelt VI st. [7]).

Jacob Verheij alsoo hij seijde dat hij dat beloopen hadde ende daervan begeerden een danckbaerheyt, hem geschoncken X st. [8]).

Die voornoemde soldaet alsoo hij twee daegen over die weeck was eer hij int gasthuys gebrocht worden, die vrauwe noch betaelt die somme van XX st.

Slechts enkele weken later doet zich iets dergelijks voor als boven beschreven. Op 4 September 1599 worden „weeder in dees convents huysinge gebrocht twee crancken soldaten, ende dselffde oock wederomme by de selve vrauwe Jacobgen Mooyen bestaeyt een yder X st. daechs . . .". Nadat zij drie weken samen bij Jacobgen Mooyen gehuisvest zijn geweest, kan een van de twee weer naar het leger terugkeren. De andere soldaat blijft bij zijn gastvrouw ziekliggen en sterft na ruim zes weken, te haren huize ditmaal. Het sinistere slot van deze geschiedenis wordt ons aldus meegedeeld:

„Noch voor de sevende weecke die voorn. vrauwe betaelt nyet tegenstaende dat deese soldaet binnen deese weecke is gestorven want soo sij seer claechden over die groote stanck ende armoede die sij van hem geleden ende gehadt hadde, ter oorsaecke van sulcxs haer een volle weecke voldaen, dus hier d somme van III £ X st.
Ende heeft myn E. vrauwe deesen soldaet doen begraeven,
voor het graft te graven met die baer tsamen X st.
Ende vyff grommers van draegen [9]) X st.
Van die pel VIII st.
Ende die Cellebroeders VIII st.
Compt te samen ter somme van I £ XVI st."

De Bilt. P. H. D.

[7]) Het is ook mogelijk, dat deze 6 stuivers zijn uitbetaald aan de man, die het bevel van de burgemeester kwam aanzeggen.
[8]) beloopen = verrichten; danckbaerheyt = graitificatie.
[9]) Een „grommer" is eigenlijk iemand die vis schoonmaakt. In casu zullen de grommers het dragen waarschijnlijk als een incidenteel klusje hebben beschouwd.